

איך אפשר אחרת?

כך נהפוך למדינה שאפשר לחיות בה בכבוד

המחאה החברתית שסוחפת את המדינה היא הזדמנות היסטורית לשינוי מהותי במדיניות החברתית-כלכלית שהובילו ממשלות ישראל בשלושת העשורים האחרונים - ולהובלתו של תהליך שיתקן את הנזקים הקשים להם גרמה מדיניות מתמשכת זו. בידינו כעת האפשרות להביא לאימוצה של מדיניות אחרת: מדיניות של צמצום פערים ולא דרדורם לשיאים בינלאומיים; מדיניות של מחויבות המדינה לזכויות אזרחיה ולא להפקרתן; מדיניות של צדק חברתי ולא של הפרטה חסרת מעצורים.

בהמשך למסמך "מה קרה לנו?", שבו בדקנו איך הפכנו למדינה שאי אפשר לחיות בה בכבוד, מציגה האגודה לזכויות האזרח במסמך זה חזון למדיניות של צדק חברתי בישראל, ומפרטת דוגמאות ליעדים שהצבתם תוביל למימוש חזון זה. המסמך מוגש כחומר למחשבה ולפעולה (את שני המסמכים, ומידע רב נוסף על זכויות חברתיות בישראל אפשר למצוא באתר האגודה). רעיונות והארות יתקבלו בברכה!

האמנה החברתית שבבסיס הדרישה לצדק חברתי

ערכות הדדית ושותפות חברתית, שיש בה חלוקה צודקת של משאבים ושל נטלים, המאפשרת לכל אחד ואחד מאיתנו לפתח את זהותה ויכולותיו - זוהי האמנה החברתית העומדת בבסיס המדינה.

חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה ורווחה אינם מותרות אלא זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מאיתנו ללא הפליה. הזכויות החברתיות והכלכליות של כלל תושבי המדינה הן חלק מזכויות האדם האוניברסליות, המובטחות לכל אדם מתוקף היותו אדם.

על ממשלות ישראל להתוות מדיניות המאפשרת את מימושו של זכויות יסוד אלו. לאחרונה הצטרפה ישראל לארגון "המדינות המפותחות", ה-OECD, ומכאן שמימוש הזכויות הללו צריך להיות ברמה נאותה ההולמת מדינה מפותחת. האחריות לוודא כי רשת ביטחון חברתית תהיה פרוסה ומספקת עבור כלונו מונחת לפתחה של הממשלה.

שיטות כלכליות שונות ומגוונות יכולות להביא למימוש חזון זה, אולם הפקרת זכויות אדם אלו לכוחות השוק אינה אחת מהן. שירותים חברתיים נגישים, איכותיים ושוויוניים הם המטרה, ומדיניות ממלכתית הלוקחת אחריות אמיתית צריכה להיות כזו שבה הרשויות מממשות את אחריותן ומקציבות לכך את המשאבים הנדרשים.

מימוש החזון - באמצעות קידום יעדים קונקרטיים

להלן תשע דוגמאות ליעדים קונקרטיים שיש באימוצם כדי להביא לקידום צדק חברתי וקיום בכבוד לכל תושב ותושבת בישראל ללא אפליה. החזון שלנו אינו מוגבל ליעדים אלו בלבד. אנו מבקשים להציג כאן בקצרה יעדים אלו, הן על מנת לסמן יעדים מרכזיים ודחופים, הן על מנת לפרוס את סוגיות הצדק החברתי השונות אשר דורשות מענה, והן על מנת להדגים את אותם יעדים מדידים אשר ניתן לחתור אליהם, ולממשם.

1. מדיניות חברתית בשוק העבודה - בתוך X שנים יקבלו כל העובדים בישראל שכר הוגן עבור עבודתם ויזכו לכל ההטבות הסוציאליות המקובלות, כולל פנסיה חובה מטעם המעסיק, וכל זאת ללא כל אפליה על רקע מין, מוצא וכיו"ב; עבודה באמצעות קבלן תתאפשר רק במקרים של תעסוקה זמנית, ולא בתעסוקה של קבע - בשירות הציבורי ואצל מעסיקים פרטיים. אפשרויות אחרות או נוספות ליעדים שניתן להציב בתחום זה: הורדת אי השוויון בהכנסות לממוצע המדינות המפותחות, מ-0.37 ל-0.31, הממוצע ב-OECD; הורדת אחוז עובדי הקבלן במשק ל-1.5%, כמקובל במדינות המפותחות, בתוך X שנים.

2. חיזוק מערכת הבריאות הציבורית וצמצום פערים בבריאות - בתוך X שנים שירותי בריאות ציבוריים נאותים ושוויוניים יינתנו לכלל הציבור, ללא הבדל בין מרכז לפרפריה ובין עני לעשיר, ויכללו את כל תחומי הבריאות הבסיסיים, כולל רפואת שיניים ופתרונות סיעודיים. המימון הפרטי, מכיסי האזרחים, מתוך ההוצאה הלאומית לבריאות, שכיום עובר את ה-40%, לא יהיה גבוה מ-30%, כמקובל במדינות המפותחות, ויבוטלו תשלומי ההשתתפות העצמית. בתוך X שנים יצומצם הפער בשיעור הרופאים והמיכשור הרפואי בין מקומות שונים בארץ.

3. השקעה אמיתית בחינוך - בתוך X שנים כל ילדי ישראל יזכו לחינוך ראוי חנים מגיל שלוש עד שמונה עשרה, שיכלול יום לימודים ארוך והעשרה. מוצע שההחלה תתקדם לפי דירוג חברתי-כלכלי של שכונות המגורים. אפשרויות אחרות או נוספות ליעדים בתחום החינוך: העלאת ממוצע ההשקעה בכל תלמיד, ללא אפליה, ללמעלה מ-8,000\$ לשנה כמקובל במדינות המפותחות בתוך X שנים; הקטנת מספר התלמידים בכיתה ל-20, כפי שנקבע בחוק ולא בוצע, בתוך X שנים.

4. מחירים סבירים למוצרי יסוד - מים, דלק, מוצרי מזון בסיסיים וכ' יהיו בהישג ידם של כלל תושבי ישראל.

5. הכוונה חברתית לשוק הדיור - בתוך X שנים תצמצם המדינה משמעותית את מספר האנשים שאינם גרים בדיור נאות ואת מספר משקי הבית המוציאים מעל 30 אחוז מהכנסתם - הרף המקובל לדיור בר השגה. בתוך X שנים תצמצם המדינה משמעותית את מספר המשפחות הגרות בתנאי צפיפות או בדיור זמני,

מסוכן או בלתי מוסדר. בתוך X שנים תדאג המדינה להבטיח כי במרבית בנייני המגורים, ובכל שכונה ועיר יהיה תמהיל של דירות, בגדלים שונים, במחירים שונים, דיר במחיר השוק ודיר שמחירו זול ממחירי השוק ומטרתו לדאוג לשילוב של אוכלוסיות יעד ומניעת ריכוזן בשכונות עוני. בתוך X שנים תבטיח המדינה כי בכל ישוב קיים שאין לו תוכנית מתאר, או שהבינה בו אינה מוסדרת, יהיו תוכניות בנייה הולמות.

6. סוף הפרטה גורפת ולהעברת אחריות ממשלתית לגורמים פרטיים - לא יועברו סמכויות החלטה הנוגעות למימוש הזכויות החברתיות של תושבי ישראל לידי גורמים פרטיים, כפי שנעשה בשנים האחרונות במסודות הרווחה, התעסוקה, הבריאות, החינוך ועוד, באופן שיצר פערים גדולים בנגישות לזכויות אלה.

7. השקעה ביציאה לעבודה - לכל מובטל יוצעו התמיכה וההכשרה הנדרשים כדי להשתלב בשוק העבודה באמצעות הפעלה מלאה של שירות התעסוקה, שתקציבו יוגדל בהתאם. כמו כן, למעסיקים תינתן ההנחיה והתמריצים הנדרשים כדי לגוון את צוותי העובדים ולאפשר כניסה לשוק העבודה של כל האוכלוסיות בישראל. אפשרויות אחרות או נוספות ליעדים בתחום זה: העלאת שיעור העובדים בקרב גילאי העבודה מ-59.8% ל-66%, כממוצע ב-OECD, בתוך X שנים; העלאת תקציב שירות התעסוקה ל-0.4% מהתמ"ג, כממוצע במדינות המפותחות.

8. רשת ביטוח חברתית שמאפשרת קיום בכבוד - מי שאינו יכול לקיים את עצמו יזכה בתמיכה הנדרשת על מנת שלא יחסרו לו קורת גג וכל האמצעים הנדרשים על מנת לחיות חיים של כבוד בישראל, כפי שהיה לפני הקיצוצים הגדולים בתחום זה ב-2003. אפשרויות אחרות או נוספות ליעדים: העלאת ההשקעה בשירותים החברתיים ל-7% מהתמ"ג כממוצע ב-OECD; העלאת קצבת הבטחת הכנסה לסך של 40% מן השכר הממוצע במשק למשפחה בת שני ילדים, על בסיס ובהתאם להחלטת ועדת הממשלה משנת 1973.

9. עיגון הזכויות החברתיות בחוק יסוד - כדי לעגן את מחויבותה של מדינת ישראל לצדק חברתי, יחוקק חוק יסוד: זכויות חברתיות, שיבטיח לכל אדם את הזכות להבטחת צרכיו כאדם ברמה נאותה וראויה לשם קיום בכבוד אנושי. חוק היסוד יפרט את משמעות הזכויות הנוגעות, בהן הזכות לקיום בכבוד, הזכות לדיר, הזכות לבריאות, הזכות לחינוך, הזכות לאופק תעסוקתי ולתנאי עבודה הולמים והזכות לביטחון סוציאלי. כמו כן הוא יעגן את מחויבות המדינה לשקוד על קידום ופיתוח התנאים להבטחת מימושו של הזכויות החברתיות עד כדי מירב המקורות העומדים לרשות המדינה. מעמדו של חוק היסוד יקשה על ממשלות עתידיות לפגוע בזכויות אלו.

מימוש החזון - אחריות הממשלה להציג תכנית ועקרונות לקידומה

על הממשלה מוטלת האחריות להיענות לציבור באמצעות הצגת חזון אמיתי לשינוי המדיניות החברתית-כלכלית הכוללת, תוך קביעת יעדים קונקרטיים ותוכנית למימושו. אין להסתפק בפתרונות חלקיים אשר אינם מבטאים שינוי אמיתי בתפיסה המנחה את המדיניות החברתית-כלכלית.

על הממשלה לגבש את תכניתה מתוך היכרות עם הרעיונות וההצעות שכבר קיימים בקרב הציבור הרחב ובקרב מומחים בעלי גישות שונות, ועליה להציג את תכניתה לציבור, לאחר שגובשה, באופן שקוף המאפשר לחלקי הציבור השונים להתייחס אליה.

ככל שיש קושי כלכלי ליישם בבת אחת את היעדים שייבחרו, הממשלה יכולה להתחייב ליישםם באופן הדרגתי, ובלבד שהיישום יהיה רציף ומוגבל בזמן וייעשה בתוך עשור לכל היותר. ביישום זה יש צורך בהתייחסות מיוחדת והעדפה מתקנת לאוכלוסיות המוחלשות בישראל. כדי להבטיח היתכנות אמיתית לשינוי, על הממשלה יהיה להציג תוכנית מפורטת ושקופה שתראה כיצד בכונתה להגיע ליעדים קונקרטיים שימושו בתוך פרקי זמן מסוימים, למשל, תוך שנתיים, חמש, שבע ועשר שנים.

אנו מאמינים בחברה צודקת וסבורים כי מימוש הזכויות החברתיות של יותר ויותר אנשים, באופן שיאפשר להם חיים בכבוד, יביא אותם לתחושת שותפות ובעלות משותפת על העתיד ויבטיח חוסן חברתי וכלכלי לחברה ואת קיומה כדמוקרטיה לאורך זמן. על המערכת הפוליטית בישראל להקיש לנוכח הרצון הציבורי האיתן, להציע, לתכנן ולבצע את צעדי המדיניות הנדרשים למימוש חזון הצדק החברתי בישראל.

החזון החברתי שלנו

חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה ורווחה אינם מוצרי צריכה אלא זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מאיתנו. שיטות כלכליות שונות ומגוונות יכולות להביא באופן צודק למימוש חזון זה, אולם הפקרת זכויות אדם אלו לכוחות השוק אינה אחת מהן. חובתה של המדינה לקחת אחריות ולהבטיח שכל אדם יוכל לממש את זכויותיו החברתיות ברמה נאותה. לשם כך נדרשת מדיניות ממשלתית שמקדמת צדק חברתי, פועלת לצמצום פערים ומקדישה משאבים ציבוריים רבים ככל הניתן לשירותים חברתיים נאותים.

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في إسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

מוגש כחומר למחשבה מטעם האגודה לזכויות האזרח בישראל, אוגוסט 2011
להצטרפות ולמידע נוסף | www.acri.org.il | join@acri.org.il | [f](https://www.facebook.com/acri.org.il) [i](https://www.instagram.com/acri.org.il)